

I utkanten av Svensk stad

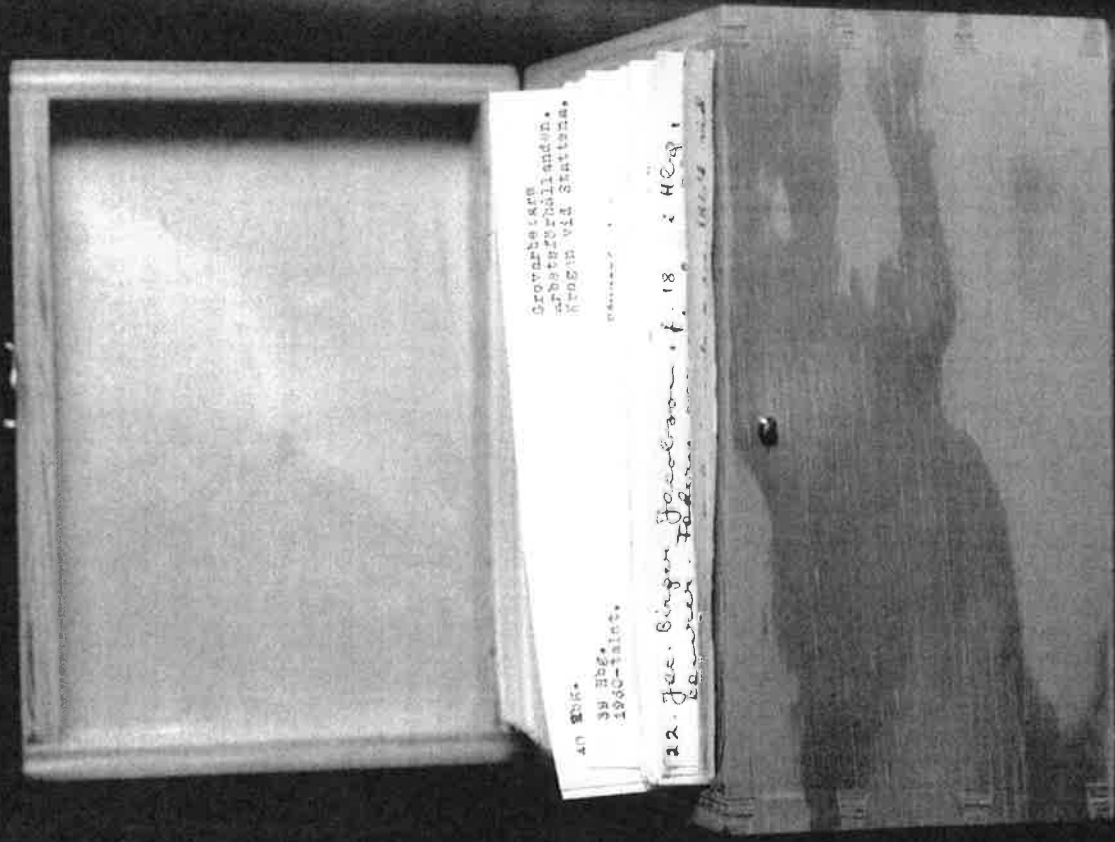
Material och människor, arkiv och böcker

KARIN GUSTAVSSON

fil. dr i etnologi, Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet

ETT ARKIV SKA VARA en plats för ordning. Men här kan finnas material som befinner sig i kontexter som kan förefalla vara fel, i oordning. Sådana förhållanden är dock resultatet av aktiviteter som i en tidigare kontext kan ha varit helt enligt den rätta ordningen. I arkivet hos Helsingborgs museer förvaras dokument i sedvanliga arkivkapslar av vit, grå eller brun kartong, uppställda på moderna plåthyllor i ett kompaktssystem. Men på en hylla står en ask av ljus färgat trä som lyser gul, med en påklistrad etikett med ett inventarienummer. Inuti finns vykortstora vita kort av papper, med korta texter skrivna med skrivmaskin. Allra längst fram i asken finns ett handskrivet kort signerat "Börje Hanssen 16/5 1950". Inventarienumret hänvisar till museets katalog, och där står "Uppteckningar och avskrifter från Helsingborg, 1900-talets början. 12+566 bl. 12:0." Katalogpostens avslutande siffrot är först en angivelse av antalet blad ["bl."], sedan en siffra och symbol som anger bland andra museitendenter och annan expertis en tydlig vägledning i hur stort utrymme materialet tog i anspråk.

I katalogens marginal anges också att materialet överlämnats av Börje Hanssen i maj 1950 och att det är relaterat till ett beslut i Stadsfullmäktige den 18 november 1947, samt att materialet berör "ekonomiska och miljösociala förhållanden inom olika samhällsklasser". Det hör nu inte till vanligheterna att poster i museikatalogen har en referens till ett beslut i stadsfullmäktige. På samma sätt som träasken avviker visuellt från arkivets övriga bestånd avviker katalogposten både från vad sådana brukar innehålla, och vad de vanligtvis relaterar till. En viss ordning förefaller råda. Varför finns det en träask som innehåller maskinskrivna lappar med Börje Hanssen som upphovsperson här i ett lokalt museums arkiv, och vad har Stadsfullmäktige med saken att göra?

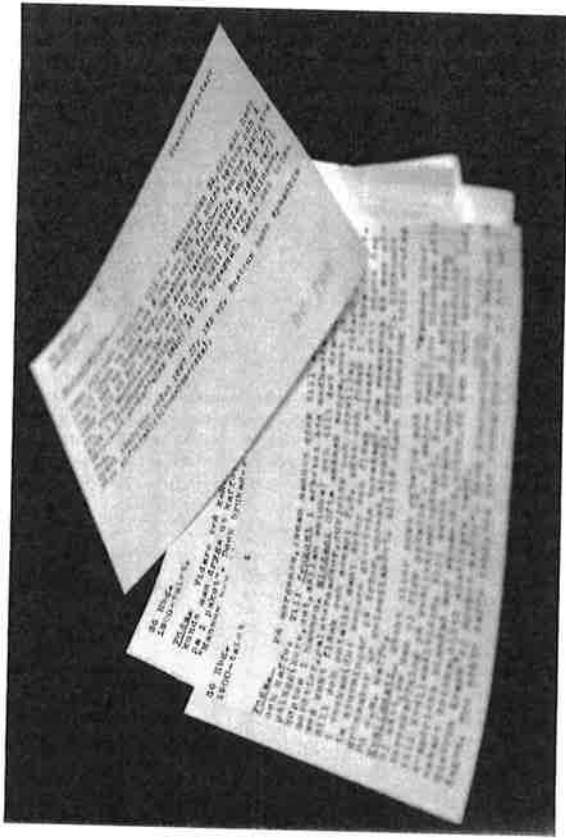
Sedan 1950 har Börje Hanssens intervjuer från 1940-talets Helsingborg förvarats i en ask i museiet. Foto: Anna Bank, Helsingborgs museer.

LIV OCH STIL I SVENSKA STÄDER

Den länk som binder samman Börje Hanssen med träsken i museiarkivet är bokverket *Svensk stad*, som publicerades i tre volymer 1950-1953, med Gregor Paulsson som enda synligt författarnamn.¹ Det var ett stort och ambitiöst projekt, igångsatt i början av 1940-talet och avsikten var att publicering skulle ske i samband med Svenska slöjdföreningens 100-årsjubileum 1945. Paulsson hade varit denna organisations vd under åren 1920-1934 och dess ordförande från 1943. Längre hade verket arbetstiteln "Svensk stadsmiljö", men den fullständiga titeln kom att bli *Svensk stad. Liv och stil i svenska städer under 1800-talet*. Här behandlas industrialismens och urbaniseringsgenombrott, med exempel hämtade från bland annat Helsingborg, Sundsvall, Örebro och Eslöv. Paulsson var född och uppvuxen i Helsingborg, och beskrivningarna och analyserna av Helsingborg tar stor plats i bokverket. Det som publicerades om Helsingborg i *Svensk stad* har kommit att bli ett standardverk, ständigt citerat och reproducerat och någon ny forskning om stadens utveckling under industrialismen har knappast förekommit senare. Huvudförfattare till avsnitten om Helsingborg var just Börje Hanssen, som hade tillbringat långa perioder i staden i början av 1940-talet. Uppdraget för Gregor Paulsson var hans första avlönade sedan han blivit klar med sin fil. kand. examen 1941.² Arbetet i Helsingborg hade varit mycket omfattande, med genomgång av arkivmaterial som mantalslängder och taxeringslängder, stadfullmäktigeprotokoll, handlingar i olika kommunala nämnder som byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden, brandförsäkringshandlingar osv.³ Tillsammans med bland andra Elias Cornell genomförde han intervjuer och vad som idag skulle kallas deltagande observation på olika platser, och både gatuniljor och interiörer i privata hem fotograferades. Detta material finns, tillsammans med det historiska materialet, i två olika samlingar i Nordiska museets arkiv - Gregor Paulssons samling och Börje Hanssens. Vad som har hamnat var tycks delvis ha berott på slump. Exempelvis finns fotografier från Helsingborg i Gregor Paulssons samling, men beskrivningarna av motiven finns i Börje Hanssens samling.⁴ Bokverkets tillkomst blev en lång och komplicerad process och en stor mängd material kom att lämnas utanför.⁵ Det gäller bland annat samtidsundersökningarna som gjordes i Helsingborg. De publicerades aldrig och finns nu som fragmentariska kort i en trälåda i museiarkivet.

EN FRAMÅTBlickANDE HISTORISK AVHANDLING

Våren 1946, när helsingborgsundersökningarna var avslutade, hade Börje Hanssen fått ett nytt uppdrag.⁶ Han skulle genomföra en samhällsundersökning i Simrishamn, som bekostades av direktören vid stadens läderfabrik Gösta

På maskinskrivna vykortstora lappar finns utdrag ur intervjuer, samlade temavis.

Ett mycket omfattande och långvarigt arbete finns behändigt sammanfattat.

Foto Anna Bank, Helsingborgs museer.

Ehrnberg. Resultatet blev ett kapitel i fabriken jubileumsskrift några år senare, där lundageografen Helge Nelson var redaktör.⁷ Hanssen hade sin egentliga bas i Stockholm, men kom nu att bosätta sig i Simrishamn i ett par års tid tillsammans med sin familj.

Under helsingborgstiden hade Börje Hanssen blivit god vän med stadens museiintendent, Torsten Mårtensson. I juli 1946 fick Mårtensson brev från Börje Hanssen där han beskrev en önskan att skriva en "gradualavhandling" - den dåtida benämningen på en doktorsavhandling - om Helsingborg under perioden 1840-1940. Hanssens lärare i ekonomisk historia Eli F. Heckscher hade visat intresse för undersökningarna som Hanssen hade gjort för Gregor Paulssons och därmed *Svensk stads* räkning. Vidare hade Hanssen hållit ett seminarium om dödlighetsförhållanden i Helsingborg under 1800-talet och ytterligare ett planerades, om regionala förändringar i samband med industrialiseringen i staden. Han hade också föreläst om utvecklingen i Helsingborg 1840-1900 vid socialpolitiska institutet. Seminarierna, som alltså baserades på material från undersökningar i Helsingborg, var en del i en planerad licentiatavhandling i ekonomisk historia som Hanssen nu ville utvidga till en doktorsavhandling. Hanssen delgav Mårtensson sina vetenskapliga överväganden: "Det är min förhoppning att kunna förena Sigurd Erixons folklivsforskning med samhällsvetenskapens exaktare metoder samt att kunna tolka det ekonomiska skeendet

INFORMELLA UNDERHANDLINGAR

Hanssen och Mårtensson var du och bror med varandra och av deras korrespondens går att utläsa att Mårtensson hade varit mycket behjälplig när de olika arbetena för *Svensk stad* bedrevs i Helsingborg. Nu blev han också välvilligt inställd till Hanssens ambitioner och han lovade att "sondera terrängen" för önskemålet att avhandlingen skulle publiceras som en del i den officiella stadsmonografin. Bland annat rådgjorde han brevlades med lektorn i historia vid stadens läroverk Jean Haggman, som också fick Hanssens 22-sidiga pm bifogat. Haggman var en av ledamöterna i den kommunala Historikkommittén, vars uppdrag var utgivning av bokverket *Helsingborgs historia*. Han satt också i stadsfullmäktige, som var den instans som skulle fatta ett eventuellt beslut i frågan. Haggman tycks vid sin läsning ha fäst mindre vikt vid Börje Hanssens argumentation kring nyttan för Helsingborgs stad och läste underlaget som den traditionella historiker han var. Han menade att Hanssens planerade avhandling låg "rätt mycket på sidan om vad man i allmänhet – och vi i synnerhet – avser med begreppet stadshistoria." Han ville uppenbarligen se en sådan gängse historieskrivning med tyngdpunkten på den politiska historien, som Hanssen ville komma vidare från. Historikkommittén var bunden av en publiceringsplan där året 1862 (då de nya kommunalförfamningarna infördes) var en brytpunkt och där alltså den politiska historien hade huvudrollen, medan Hanssen hade andra perspektiv och forskningsintressen. Haggman såg också formella hinder för Hanssens förslag. Historikkommitténs arbete hade kommit att präglas av ständiga fördröjningar. Hanssen ambition att arbeta snabbt och vara klar med en avhandling innan Eli F. Heckschers pensionering skulle innebära att planerade delar av Helsingborgs historia som skulle behandla epoker före den tid som Hanssen avsåg undersöka inte skulle vara klara innan avhandlingen. Ett sådant brott mot kronologin kunde inte accepteras. Dock gav Haggman Hanssen stor erkänsla – den planerade avhandlingen skulle vara av "betydande värde för uppfattningen om det hälsingborgska samhällets tillväxt" även om han menade att det fanns inslag av "trams" i det bifogade pm:et. Haggman föreslog att Hanssen borde försöka få ekonomiskt stöd från stadsfullmäktige för en utgivning av avhandlingen, men utanför det stadshistoriska bokverkets ramar.¹³

FORMELL ANSÖKAN OCH SPÅRVÄXLING TILL ÖSTERLEN

Efter att ha fått goda råd från Mårtensson om utformningen skrev Hanssen våren 1947 en ansökan riktrad till Helsingborgs stadsfullmäktige om ekonomiskt stöd för en doktorsavhandling om Helsingborg. Det material han samlat in och bearbetat för *Svensk stad* skulle utgöra basen i avhandlingen.

på ett riktigt sätt". Hanssens ambition var uppenbarligen att göra avtryck i vetenskapssamhället: "Någon samhällshistorisk avhandling av det slag jag siktar på har heller ej hitills publicerats i Sverige."¹⁴

Mårtensson fick en mycket konkret fråga: Skulle den planerade avhandlingen kunna utgöra den avslutande delen av det officiella stadsmonografiska bokverket Helsingborgs historia? För även i genren stadsmonografier ville Hanssen göra avtryck: "Jag anser det vara synd, om Helsingborgs 1800-tals-historia och utvecklingen fram till vår egen tid, i sig så utomordentligt intressant för den historiska samhällsforskningen, skulle komma att skildras på ett gånge sättet, d.v.s. med tyngdpunkten lagd på den politiska historien". Till Hanssens ambitioner hörde att avhandlingen också skulle vara till nytta för Helsingborgs planering inför framtiden. Han ville studera befolkningsförhållandena, "även med sikte på framtidsprognos". Vidare heter det: "En undersökning av fastighetsförhållanden och tomtpolitik, vilken kunde kartografiskt illustreras, kunde dessutom vara av direkt kommunalpolitisk betydelse. Jag har redan en detaljerad karta uppgjord över fastighetsägare och fastighetsvärdar år 1896, vilken ej har kommit till användning. Denna sida av stadshistoriken skulle fullföljas till nuet, så att en detaljerad karta över det nutida Hbg kunde tjäna till upplysning för stadsplanepolitik och tomtreglering."¹⁵ Brevet leddes av ett tärtskrivet 22-sidigt dokument med rubriken "PM för en samhällsundersökning", där det står antecknat "Utarbetad för Simrishamnundersökningen". I detta pm tycks ingen företeelse vara för liten för att kunna behandlas vetenskapligt och ges en betydelse i analysen av ett samhälle, och Hanssens syfte med att bifoga det var sannolikt att visa på sin bredd och kapacitet som forskare och möjlig kommande kunskap om Helsingborg.

En färdig doktorsavhandling skulle vara avgörande för Börje Hanssens fortsatta akademiska karriär, men detta var något som han tonade ner i respondensen. Hanssens argument för att avhandlingen skulle kunna inlemas som en del i den officiella stadsmonografin var dels vetenskaplig nytta i allmänhet, dels specifik nytta för Helsingborgs stad. En månad senare bad Hanssen Mårtensson om en fingervisning om hur det kunde tänkas gå med hans publiceringsidé. Han bad om ursäkt för sin otålighet och hänvisade till "praktiska skäl" för otåligheten.¹⁶ De praktiska skälen utgjordes förmodligen av försörjningsansvar för familjen med små barn. Otåligheten accentuerades av vetskapen om Heckschers förestående pensionering, och därför ville Hanssen ha en avhandling klar hösten 1948 eller absolut senast våren 1949.¹⁷ Skälen för önskemålet att få avhandlingen publicerad i det stadsmonografiska bokverket var säkerligen relaterade till den ekonomiska situationen för dåtida doktorander. Vid en utgivning i bokserien hade Helsingborgs stad stått för alla kostnader, och Hanssen skulle ha sluppit många bekymmer med finansiering.

Hanssen framhöll i sin ansökan hur Helsingborg utmärkte sig för den ovanligt snabba omvandlingen från halvagrarsmestad till betydande industristad. Här spelade han möjligen på en förmodad stolthet över stadens utveckling hos de styrande – självklart ville de höra att Helsingborg nu var en betydande industristad och se det skildrat i bokform. Han bifogade en arbetsplan på sju tårt maskinskrivna sidor, som avslutades med orden: "Det färdiga arbetet är avsett att publiceras som en gradualavhandling med titeln 'Helsingborgs stad 1840-1914. En sociologisk undersökning'." Tidsuträkningen hade alltså ändrats i förhållande till den idé han presenterat för Torsten Mårtensson året innan, då han hade tänkt sig att undersökningen skulle sträcka sig fram till 1940. Men i sin ansökan skrev Hanssen: "det förefaller ytterst angeläget att kunna sammankoppla socialhistoriska studier med nutidsförhållanden". Därför ville han inskränka den historiska delen något i framställningen "till förmån för en analys av det nutida Helsingborg". Hanssen hade inte för avsikt att arbeta ensam med den tidsödande insamlingen och bearbetningen av källor. Eventuellt beviljade medel skulle bland annat användas till avlöning av ett skrivbiträde under ett år. Dessutom skrev han "Min hustru kommer att kunna biträda mig vid undersökningen".¹³ Huruvida hustrun skulle få lön nämner han inte.

Efter beredning av ärendet, som bland annat innebar en remittering till Historikkommittén – där Mårtensson var sekreterare och Häggman ledamot – beslöt Helsingborgs stadsfullmäktige i november 1947 att bevilja Hanssen ett anslag på 5 000 kr, som skulle betalas ut efter att Hanssen fullgjort det han hade ställt i utsikt.¹⁴ För detta uttryckte han sin stora tacksamhet till Mårtensson i december, då han också berättade att han fått ett doktorandstipendium motsvarande samma summa.¹⁵ Detta var efter rekommendation av Eli F. Heckscher.¹⁶

Trots det beviljade anslaget från Helsingborgs stad växlade Hanssen spår och under 1948 påbörjade han det arbete som kom att resultera i avhandlingen *Österlen* 1952. I ett brev till Heckscher skrevet i september 1947, alltså samtidigt som beredning av hans ansökan till Helsingborg pågick, ventilerade Hanssen sina överväganden om en avhandling om Simrishamn.¹⁷ Hanssens forskningsintresse var, sammanfattat av Anders Perlinge, "växelspelet mellan staden och landet under en genomgripande förändringsprocess" och enligt Hanssen själv var valet av empirisk miljö mindre viktigt.¹⁸ I förordet till *Österlen* riktades tack för ekonomiskt bistånd till bland andra kommunalfullmäktige i Borby, kommunalfullmäktige i Löderup och stadsfullmäktige i Simrishamn.¹⁹ Kanske berodde skiftet av empirisk miljö på en bättre finansiering för ett arbete om *Österlen*? Mycket av det som finns i det späckade pm som Torsten Mårtensson fick läsa 1946 står att känna igen i *Österlen*. Detaljrikedomen som bär fram analysen är med Birgitra Svenssons ord "osannolik".²⁰ Och oavsett Hanssens skäl för sitt val så kom *Österlen* så småningom att bli en klassiker.²¹

ÅTER TILL HELSINGBORG?

I december 1949, när det måste ha varit uppenbart för alla att det inte skulle bli någon sådan doktorsavhandling om Helsingborg som Hanssen ställt i utsikt, bad han Mårtensson om hjälp med att få det beviljade anslaget överfört till nästkommande år. Börje Hanssen ville överlämna sitt forskningsmaterial till staden, men hänvisade till "svårigheterna med att få alla kartor renritade".²² Kartor var för honom inte bara illustrationer av territoriella förhållanden, utan de blev visuella redovisningar av forskningsresultat och i sig själva analytiska verktyg.²³ I den första utgåvan av *Svensk stad*, liksom i *Österlen*, finns flera prov på detta där kartor redovisar ekonomiska och sociala förhållanden i de olika städer och orter som behandlas.

Så samtidigt som ett förmodligen mycket intensivt arbete med den omfattande avhandlingen om *Österlen* pågick arbetade Hanssen också med att trots allt leverera ett material till Helsingborg. Anders Perlinge har beskrivit de ekonomiska problem med avsevärda skulder som plågade Hanssen i mitten av 1940-talet. Med en växande familj åtog han sig många uppdrag²⁴ och kanske är det här som förklaringen till den synbara trefastheten till stadsfullmäktige i Helsingborg ska sökas. I maj 1950 skickade Börje Hanssen asken av trä med 566 blad med utdrag ur intervjuer med helsingborgare till Helsingborgs museum. I följebrevet till Mårtensson utlovade han leverans av "dödlighetsstatistik för olika socialregioner", "socialgruppsstatistik", allt med tillhörande beskrivningar, samt "yrkes- och inkomstkartor".²⁵ I ett mer formellt brev ställt till Historikkommittén daterat någon vecka senare nämner Hanssen åter att han snarast avsåg skicka detta material, samt de båda licentiatavhandlingar som han tidigare slutfört, en i ekonomisk historia, en i sociologi. Båda baseras på material som härrör från 1940-talets undersökningar i Helsingborg.²⁶ Han ber nu också att få anslaget från Helsingborg utbetalt. I de citerade breven beskriver Hanssen en avsikt att fortsätta forskningarna om Helsingborg: "Med stöd av det ifrågasvarande anslaget komma fortsatta forskning av förf bedrivna i Helsingborg, främst avseende nutida förhållanden" skrev han till Historikkommittén, och till Mårtensson formulerade han det som "Mina planer är att så snart det nuvarande avhandlingsarbetet är klart sätta igång med att göra en sammanfattande framställning av de resultat som forskningarna i Hbg, Örebro och Sundsvall ha lett till. Därvid skall också nytt material, för nutiden, insamlas." Men så kom det inte att bli. Efter disputationen 1952 tog Börje Hanssens karriär andra banor och något mer arbete om Helsingborg blev det inte.

De kartor som Hanssen lovade att sända till Helsingborg står inte att finna, varken i Historikkommitténs arkiv i stadsarkivet eller i museiarkivet i Helsingborg. Möjligen ingår de nu i Gregor Paulssons samlingar i Nord-

iska museets arkiv.²⁷ I Helsingborgs museers katalog finns i anslutning till posten som beskriver asken med intervjuer ytterligare två noteringar med rubriken "arkivalier". Det är Börje Hanssens båda licentiatavhandlingar som avses, men de går inte att återfinna i museisamlingarna. De sammanlagt 500 maskinskrivna sidorna finns istället i Historikkommitténs arkiv i stadsarkivet, men någon notering om när och varför överflyttandet gjordes finns inte.²⁸

ÅTER TILL ARKIVET

Material som en gång samlats in en sammanhållen kontext har under årens lopp rört sig över institutionsgränserna – Hanssens avhandlingar som en gång levererats till museet i Helsingborg och där rubricerades som "arkivalier" befinner sig nu i stadsarkivet, de intervjuer som levererades samtidigt gör det inte. Andra intervjuer genomförda i Helsingborg finns i Gregor Paulssons samling i Nordiska museets arkiv.²⁹ Börje Hanssens samling, som först sorterades i hans hem av David Gaunt ochalle Ove Christiansen, har kommit till Nordiska museets arkiv rätt nyligen efter att länge ha förvarats i Köpenhamn.³⁰ Det kan förefalla som att ordning råder, men vid undersökningar av de olika materialen och den litteratur som de gett upphov till framträder ändå en ordning som framstår som logisk utifrån kontextens förändringar.

Genom både de arkivforskningar och de samtidsundersökningar som gjordes i samband med arbetet med *Svensk stad*, liksom under Börje Hanssens mångåriga arbete i Simrishamn, skapades arkivmaterial, som kan beforskas med olika frågor som utgångspunkt. Ny empirisk kunskap om de olika orter som undersöktes kan tas fram, enklast illustrerat av de hittills publicerade fotografierna från både Helsingborg och andra orter som togs på 1940-talet och det digra intervjuematerialet. Frågor kring kunskapsorganisation och arkivmaterials rörlighet och hur det påverkar både material och forskare uppstår. Inte minst Börje Hanssens arbete med kartor, där utarbetandet av kartor är en forskningsmetod och samtidigt utgör forskningsresultat är värt ett fördjupat studium. De 566 korten med intervjuer från Helsingborg, som är det mest påtagliga utfallet av att Stadsfullmäktige 1947 beslöt att satsa på en ung avhandlingskribent, används återkommande av museets pedagoger som faktraunderlag i berättandet om liv och stil i förlutnen tid. Så även om det inte blev någon avhandling om Helsingborg av Börje Hanssen förs många av de berättelser som skulle ha ingått där vidare till nya mottagare, genom den gula asken, där innehållet är i god ordning med tydligt avläsbara teman och numrering.

NOTER

- 1 De två första delarna kom ut i två band 1950, en tredje bok kom 1953. I den första utgåvan av den första delen beskrivs det kollektivt av medarbetare till Paulsson som var upphovspersoner till olika studier som ingår i verket.
- 2 Perlinge 2010:12.
- 3 Gaunt 1981:25.
- 4 Fotografier från Helsingborg som finns i volym 69 av Gregor Paulssons samling har sin beskrivning i volym F1:3 i Börje Hanssens samling.
- 5 se t ex Lindgren-Fridell 1981.
- 6 Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1946-04-21, äldre korrespondensserie, Helsingborgs museers arkiv.
- 7 Nelson 1949.
- 8 Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1946-07-05, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA.
- 9 Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1946-07-05, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA.
- 10 Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1946-08-09, Helsingborgs museers arkiv, äldre korrespondensserie.
- 11 Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1946-08-18, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA.
- 12 Jean Häggman till Torsten Mårtensson 1946-10-14, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA. Mårtensson till Börje Hanssen 1946-10-16 Helsingborgs museers arkiv, äldre korrespondensserie.
- 13 Skrivelse från Börje Hanssen till Helsingborgs stads historikkommitté 1947-04-14. Samtliga handlingar kring Hanssens ansökan och beredning och beslut finns i vol. A1:2 i Historikkommitténs arkiv, HSA.
- 14 Torsten Mårtensson till Börje Hanssen 1947-12-13, Helsingborgs museers arkiv, äldre korrespondensserie.
- 15 Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1947-12-17, Helsingborgs museers arkiv, äldre korrespondensserie.
- 16 Perlinge 2010:28.
- 17 Perlinge 2010:46f.
- 18 Perlinge 2010:34f.
- 19 Hanssen 1952.
- 20 Svensson 2010:264.
- 21 Hellspong 2006.
- 22 Brev från Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1949-12-11, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA.
- 23 Svensson 2008.
- 24 Perlinge 2010:35.

- 25 Brev från Börje Hanssen till Torsten Mårtensson 1950-05-16, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA.
- 26 Brev från Börje Hanssen till Helsingborgs stads historikkommitté 1950-05-21, Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B2, HSA.
- 27 Bland annat i vol 26 i Gregor Paulssons samling i Nordiska museets arkiv finns kartor som visar förhållanden i Helsingborg.
- 28 Helsingborgs stads historikkommittés arkiv, vol. F2B1, HSA.
- 29 Intervjuer gjorda i Helsingborg finns bl. a. i vol. 2, 3, 4, 67 och 69 i Gregor Paulsson samling.
- 30 Gaunt 1981; Svensson 2010.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

- Helsingborgs stadsarkiv (HSA)
- Helsingborgs stads historikkommittés arkiv.
- Helsingborgs museer
- Äldre korrespondens.
- Accessionskataloger.
- Börje Hanssens intervjuer.
- Nordiska museets arkiv
- Gregor Paulssons samling.
- Börje Hanssens samling.

Tryckta källor och litteratur

- Gaunt, David (1981). Börje Hanssens betydelse för Svensk stad. I: Hall, Thomas & Ingrid Hammarström (red.). *Perspektiv på Svensk stad. Staden som forskningsobjekt 1950-1980. En skrift från projektet Svensk stadsmiljö, byggande och boende under de senaste hundra åren*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Hanssen, Börje (1952). *Österlen. En studie över social-antropologiska sammanhang under 1600- och 1700-talen i sydöstra Skåne*. Stockholm: Stockholms högskola.
- Hellspong, Mats (2006). Börje Hanssens doktorsavhandling Österlen. *Rig*, nr 4, årg. 89.
- Lindgren Fridell, Marita (1981). Minnen från arbetet med Svensk stad. I: Hall, Thomas & Hammarström, Ingrid (red.) *Perspektiv på Svensk stad. Staden som forskningsobjekt 1950-1980. En skrift från projektet Svensk stadsmiljö, byggande och boende under de senaste hundra åren*. Stockholm: Akademilitt.

- Nelson, Helge (red.) (1949). *Simrishamn med omland. Studier i områdets näringsliv, befolkningsrörelser, yrkes- och socialgrupper*. Lund: Gleerup.
- Paulsson, Gregor (1950). *Svensk stad. D. 1. Liv och stil i svenska städer under 1800-talet*. Stockholm: Bonnierts.
- Perlinge, Anders (2010). Börje Hanssen på det akademiska aktivitetsfältet. I: *Åter till Österlen. En tidig mikrohistoria. Agrar- och socialhistoriska texter i urval med en inledande biografi av Anders Perlinge*. Stockholm: Enheten för de areella näringarnas historia (ANH).
- Svensson, Birgitta (2008). Sociala relationer och kulturella situationer. Kartografisk analys i Börje Hanssens Österlen. I: Edlund, Lars-Erik, Anne-Sofie Gräslund & Birgitta Svensson, (red.). *Kartan i forskningens tjänst. Föredragen vid ett symposium i Uppsala 23-25 november 2006*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Svensson, Birgitta (2010). Börje Hanssen (1917-1979). I: Hellspong, Mats & Fredrik Skott (red.) *Svenska etnologer och folklorister*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur.

I UTKANTER OCH MARGINALER

31 TEXTER OM KULTURHISTORIA

En vänbok till Birgitta Svensson

*Marianne Larsson, Anneli Palmsköld, Helena Hörnfeldt
och Lars-Eric Jönsson [red.]*

Med utgivningen av denna vänbok vill Nordiska museets förlag påvisa bredden i den nordiska kulturhistoriska forskningen. Birgitta Svensson ingick i många år i förlagets publiceringsråd och argumenterade där återkommande just för en bred syn på etnologi i akademiska kretsar och i museivärlden.

Bokens tvärvetenskapliga upplägg lägger samtidigt en grund till den framtida utgivningen när Stiftelsen Nordiska museet önskar samla forskningen kring olika teman. Det kommer att ske både i den Hallwylska professurens regi och i andra sammanhang med syftet att ytterligare utforska samhällelig mångfald.

Tryckt med bidrag från
Stiftelsen Nordiska museet
Kungliga Patriotiska Sällskapet
Gunvor och Josef Anérs stiftelse
Stiftelsen Ebba och Sigfrid Svenssons
fond för folklivsforskning

NORDISKA
MUSEET

Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se/förlag

© Författarna 2015

Redaktörer Marianne Larsson, Anneli Palmsköld,
Helena Hörnfeldt, Lars-Eric Jönsson
Omslag och grafisk form Susanne Viborg, www.bokochform.se
Tryck och repro Traigraf Media AB, Stockholm, 2015

NORDISKA MUSEETS FÖRLAG